

УДК 519.86

П.В. Комазов

кандидат економічних наук
Класичний приватний університет**КОНЦЕПЦІЯ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА**

У статті розроблено концепцію управління економічною безпекою підприємства, застосування якої дає можливість апарату управління вчасно реагувати на дестабілізаційні впливи внутрішніх та зовнішніх загроз та приймати ефективні управлінські рішення.

Ключові слова: економічна безпека, загрози, економіко-математичне моделювання, управління.

I. Вступ

Сучасні умови розвитку економіки України характеризуються значною кількістю чинників, яким притаманні невизначеність і дестабілізуючий характер дії. Внаслідок нестабільності умов зовнішнього середовища та виникнення екстремальних умов функціонування перед підприємствами постає необхідність набуття здатності до виживання й опору негативним впливам. Такі впливи становлять загрозу руйнування потенціалу підприємства, збільшують ризики управлінських рішень і являють собою загрози втрати підприємством економічної безпеки [2]. Тому діяльність підприємств потребує не лише забезпечення їх ефективного функціонування, а й розробки такої системи управління, за якої зміна чинників навколишнього середовища суттєво не впливала б на економічну діяльність суб'єктів господарювання.

Недостатня увага до ролі та місця економічної безпеки в системі управління підприємствами призводить до їх неадекватної реакції на небезпеки та загрози, що виникають у сучасному економічному середовищі.

Причини депресивного розвитку вітчизняних підприємств полягають в інерційності структури виробництва, що склалася, технологічній відсталості та фізичному зношенні основних фондів, у відсутності пріоритетів державної науково-промислової політики [3]. Тому набуває важливості проблема розробки ефективних механізмів підвищення економічної безпеки для підприємств України. Функціонування промислового підприємства, особливо за умов нестабільної економіки, значною мірою визначається надійністю системи управління економічною безпекою промислового підприємства, а тому дослідження згаданих проблем є важливим і актуальним.

Вагомий внесок у розвиток управління економічною безпекою на рівні підприємств

ва зробили В.В. Бандурін, Т.Г. Васильцева, В.М. Вовк, В.М. Гесць, С.Б. Довбня, В.В. Здрок, Т.С. Клебанова, Ю.Г. Лисенко, Р.А. Руденський, А.Г. Шаваєв та ін.

Зважаючи на значення результатів, отриманих цими вченими, необхідно відзначити, що питання, пов'язані з розробкою та впровадженням механізмів, які давали б змогу уявити процеси управління економічною безпекою підприємства у вигляді структурованого взаємопов'язаного комплексу завдань, вимагають подальшого удосконалення та розвитку. Тому розробка механізмів економічної безпеки підприємства є актуальною для економіки України.

II. Постановка завдання

Метою статті є розробка концептуальної схеми забезпечення економічної безпеки підприємства на основі аналізу показників економічної безпеки функціональних складових діяльності підприємства та моделювання оцінки рівня ЕБП в умовах нестабільного економічного середовища, яка дасть змогу запобігти можливості настання кризових ситуацій, що формуються під впливом різних загроз, та підвищити ефективність функціонування підприємства.

III. Результати

Формування концепції економічної безпеки підприємства є досить актуальною проблемою, оскільки в цей час держава прямо не здійснює управління діяльністю підприємств, а тільки регулює їхню діяльність за допомогою правових, економічних і соціальних заходів, за допомогою прямого (нормативні акти, положення тощо) і непрямого (податкова система, цінова та фінансово-кредитна політика тощо) регулювання.

Концепція формування та наступного функціонування механізму економічної безпеки підприємства (рис.) базується на розумінні сутності економічної безпеки підприємства як підсистеми регіональної економіки, як сукупності його властивостей, які забезпечують прогресивний розвиток в умовах дестабілізуючого впливу різноманітних видів загроз [1; 4]. Виходячи з цього,

концепцією механізму економічної безпеки підприємства передбачається, що керівництвом підприємства має бути сформульована система його пріоритетних інтересів, виявлені інтереси суб'єктів зовнішнього середовища, що взаємодіють з ним, та обрані такі форми і способи гармонізації або узгодження цих інтересів, щоб результатами взаємодії підприємства із цими суб'єктами забезпечили його прибуткову роботу [5].

Концепція формування та дії механізму забезпечення економічної безпеки підприємства передбачає, що такий механізм є гнучкою, інтегрованою та відкритою системою, яка охоплює принципи, прийоми і способи, методи і методики, процедури, алгоритми і моделі, за допомогою яких забезпечується в тій або іншій формі гармонізація всіх сфер діяльності підприємства й інтересів взаємодіючих з ним суб'єктів зовнішнього середовища [7].

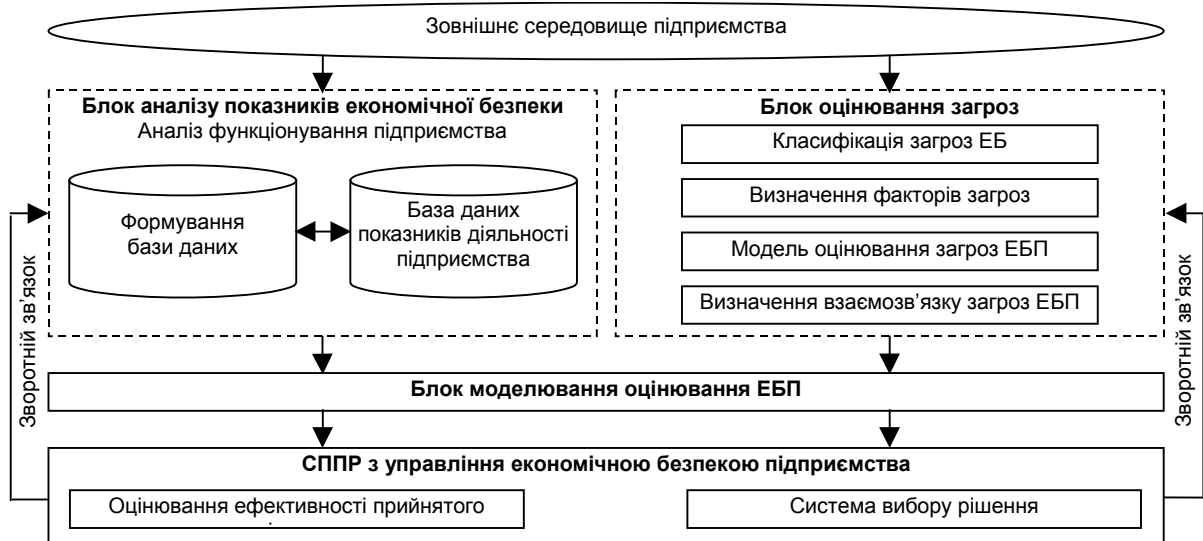

Рис. Концептуальна схема забезпечення економічної безпеки підприємства

Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства може мати різний рівень структуризації та формалізації. Дослідження й аналіз особливостей шляхів та підходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства дали змогу розробити концепцію побудови системи забезпечення економічної безпеки підприємства, яку схематично подано на рис.

Розроблена концепція заснована на ряді положень, що відображають: склад і структуру об'єктів економічної безпеки; принципи забезпечення економічної безпеки; класифікацію загроз економічної безпеки; основні принципи відбору й оцінювання основних функціональних складових економічної безпеки підприємства; базові підходи до розробки і впровадження механізмів управління економічною безпекою підприємства.

Для реалізації робіт з основних напрямів забезпечення соціально-економічної безпеки підприємства доцільно розробити комплекс заходів для оцінювання досягнутого рівня безпеки, який здійснюється за допомогою контролінгу.

У сучасних умовах економіки роль регулярного, об'єктивного контролінгу особливо велика, оскільки наявні висока рухливість соціально-економічних показників-індикаторів, численні диспропорції, що вимагають постійної уваги. Зміст механізму контролінгу: ідентифікація підприємства та об'єктів конт-

ролінгу; аналіз функціонування підприємства; формування системи техніко-економічних показників оцінки економічної безпеки підприємства з урахуванням специфіки його функціонування; розрахунок показників оцінки ЕБП та порівняння отриманих значень з пороговими значеннями кожного з показників.

Необхідно відзначити, що в блоці контролінгу соціально-економічних показників ЕБП розглядаються основні показники функціонування підприємства, що збільшує точність при розрахунку комплексного інтегрального рівня ЕБП.

Таким чином, зі змісту механізму контролінгу соціально-економічних показників завданнями механізму є аналіз функціонування підприємства, формування бази даних показників діяльності підприємства та формування бази даних показників-індикаторів, які характеризують економічну безпеку підприємства.

Результатом функціонування блоку контролінгу соціально-економічних показників економічної безпеки є надходження необхідної інформації для виявлення основних внутрішніх та зовнішніх загроз.

Вирішальне значення для забезпечення економічної безпеки підприємства має запобігати загрозам, що виникають, а не пасивне слідування за результатами їхнього впливу. Завданнями механізму оцінювання загроз у

механізмі забезпечення економічної безпеки підприємства є: побудова системи загроз з виділенням тих, які мають найбільш високий рівень небезпеки для підприємства; аналіз і оцінювання взаємозв'язків загроз, визначення рівня впливу окремих загроз на інтегральний показник рівня економічної безпеки.

Класифікація та ранжування внутрішніх і зовнішніх загроз дає змогу обмежити розмір отриманої інформації з блоку контролінгу та зосередити увагу на загрозах, що мають найбільш високий рівень небезпеки.

Для механізму забезпечення економічної безпеки підприємства забезпечує не просто економічну безпеку, а економічну безпеку необхідного рівня, який залежить від особливостей діяльності підприємства та зовнішнього середовища, що з ним взаємодіє. У зв'язку з цим запропоновано розробку блоку вибору критеріїв економічної безпеки підприємства та відповідної оцінки її рівня.

Механізм оцінювання рівня економічної безпеки підприємства вирішує такі завдання: оцінка й аналіз взаємозв'язків економічної безпеки не тільки всіх сфер діяльності підприємства, а також його структурних підрозділів; оцінка рівня економічної безпеки.

Завдання механізму оцінювання станів економічної безпеки підприємства – визначення сукупності можливих станів економічної безпеки та формування однорідних класів станів ЕБ; визначення поточного стану економічної безпеки та віднесення ситуації до одного з сформованих класів.

До блоку прийняття рішень із забезпечення ЕБП зараховують: формування сукупності альтернативних рішень щодо забезпечення економічної безпеки підприємства; побудову системи підтримки прийняття рішень; оцінювання ефективності обраного рішення [5; 7].

Для моделювання оцінки ЕБП можна використовувати інтегральний показник оцінки поточного рівня економічної безпеки підприємства:

$$I^j(t)_{es} = \sum_{i=1}^n u_i \times f(R_i) \rightarrow \max, \quad (1)$$

$$\begin{cases} R_i^{\min} \leq R_i \leq R_i^{\max} \\ 0 \leq u_i \leq 1 \end{cases}$$

де u_i – питома вага i -ї сфери діяльності підприємства в інтегральному показнику ЕБП;

n – кількість сфер або функціональних складових діяльності підприємства (фінансова, інформаційна, техніко-технологічна, інтелектуально-кадрова тощо);

R_i – комплексний показник функціонування i -ї сфери підприємства;

$f(R_i)$ – функція, яка визначає рівень економічної безпеки i -ї сфери діяльності підприємства;

$R_i^{\min}, R_i^{\max}$ – граничні величини рівня показника R_i .

Для адекватної оцінки економічної безпеки підприємства головне значення мають порогові значення показників – граничні величини, недотримання яких призводить до формування негативних руйнівних тенденцій у забезпеченні економічної безпеки підприємства. Наближення показників до граничної величини свідчить про зростання впливу загроз на суб'єкт господарювання, тобто зменшення рівня економічної безпеки. Найвищий рівень безпеки досягається за умови, що весь комплекс показників знаходиться в межах припустимих величин своїх порогових значень, а порогові значення одного показника досягаються не за рахунок іншого.

Таким чином, завдання забезпечення й управління економічною безпекою підприємства зводиться до максимізації ЕБП (1).

Визначення питомої ваги значущості функціональних складових ЕБП здійснюється методом експертних оцінок. У зв'язку з тим, що не існує достатньо адаптованих до розв'язання завдань оцінювання ЕБП методів експертних оцінок і рекомендацій з їх застосування, пропонуються такі питомі ваги значущості функціональних складових економічної безпеки виробничого підприємства (табл. 1).

Необхідно зазначити, що результати аналізу та оцінювання рівнів економічної безпеки підприємства не є головною метою. Вони покладені в основу розробки комплексу заходів, спрямованих на протидію загрозам та підвищення рівня економічної безпеки підприємства та, відповідно, розширення його адаптивних можливостей до змін умов господарської діяльності, створення умов прогресивного функціонування та розвитку.

Таблиця 1

Питоми ваги значущості функціональних складових ЕБП

Функціональні складові	Фінансова	Інтелектуально-кадрова	Техніко-технологічна	Інформаційна
Питома вага, U_i	0,3	0,2	0,3	0,2

Сукупний критерій економічної безпеки підприємства найбільш повно оцінюється з урахуванням параметрів: порогу чутливості, порогу вразливості, порогу розпаду, стану спокою.

Стосовно специфіки підприємства та відповідно до фактичних та нормативних значень його техніко-економічних показників, величини їх відхилення від порогових значень індикаторів економічної безпеки стан

підприємства доцільно охарактеризувати таким чином:

- стан спокою, коли індикатори економічної безпеки знаходяться в межах своїх порогових значень, а рівень використання існуючого потенціалу близький до технічно обґрунтованих нормативів;
- поріг чутливості, коли хоча б один з індикаторів економічної безпеки виходить за межі порогових значень, а інші наблизилися до меж своїх порогових значень;
- поріг вразливості, коли значення більшості основних індикаторів економічної безпеки більше за їх порогові значення і з'являються ознаки необоротності спаду виробництва і часткової втрати потенціалу;
- поріг розпаду, коли порушуються майже усі бар'єри, що відокремлюють нормальні і кризові стани розвитку виробництва, а часткова втрата потенціалу стає неминучою і нездатною до відтворення.

Значення сукупного критерію економічної безпеки підприємства можна подати такою шкалою інтервалів: 1–0,7 – стан спокою, 0,7–0,5 – поріг чутливості; 0,5–0,3 – поріг вразливості; 0,3–0 – поріг розпаду.

IV. Висновки

Таким чином, розроблена концепція забезпечення й управління економічною безпекою підприємства заснована на ряді положень, що відображають: склад і структуру об'єктів економічної безпеки; принципи забезпечення економічної безпеки; класифікацію загроз економічної безпеки; основні принципи відбору й оцінювання основних функціональних складових економічної безпеки підприємства; базові підходи до розробки і впровадження механізмів управління економічною безпекою підприємства. Комплексне оцінювання рівня економічної безпеки підприємства дає можливість апарату управління вчасно реагувати на дестабілізуювальні впливи внутрішніх і зовнішніх за-

гроз, приймати ефективні управлінські рішення щодо збільшення рівня економічної безпеки, що, у свою чергу, забезпечує прогресивний розвиток діяльності підприємства. Перспективою подальших досліджень є конкретизація аналітичних виразів функцій, які визначають рівень економічної безпеки кожної сфери діяльності підприємства, та обґрунтування значень питомих ваг функціональних складових.

Список використаної літератури

1. Довбня С.Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 88–97.
2. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посіб. / [В.Л. Ортинський, І.С. Керницький та ін.]. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.
3. Козаченко А.В. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения / А.В. Козаченко, В.П. Пономарев, А.Н. Ляшенко. – К. : Либра, 2003. – 280 с.
4. Лоханова Н. Система управління станом економічної безпеки підприємства: проблемні питання, концепція розвитку / Н. Лоханова // Економіст. – 2005. – № 2. – С. 52–56.
5. Новікова О.Ф. Економічна безпека: концептуальні визначення та механізми забезпечення : монографія / О.Ф. Новікова, Р.В. Покотиленко. – Донецьк : НАН України, Ін-т економіки промисловості, 2006. – 408 с.
6. Сенчагов В.К. Экономическая безопасность: геополитика, глобализация, самосохранение и развитие : книга четвертая / В.К. Сенчагов. – М. : Финстатинформ, 2002. – 128 с.
7. Сорокіна І.В. Теоретико-методологічні аспекти формування системи економічної безпеки підприємства / І.В. Сорокіна // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 12. – С. 114–122.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2012 р.

Комазов П.В. Концепция управления экономической безопасностью предприятия

В статье разработана концепция управления экономической безопасностью предприятия, применение которой позволяет аппарату управления своевременно реагировать на дестабилизирующие воздействия внутренних и внешних угроз и принимать эффективные управленческие решения.

Ключевые слова: экономическая безопасность, угрозы, экономико-математическое моделирование, управление.

Komazov P. The conception of management of economic security enterprise

The concept of economic security management company, which allows the use of administrative staff to promptly respond to the destabilizing impact of internal and external threats and take effective management decisions.

Key words: economic safety, threats, economic-mathematical design management.